

โครงการกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการบูรณปฏิสังขรณ์เจ้าพระมหาธาตุของชุมชนบ้านธาตุ และเทศบาลตำบลแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา (1) เพื่อสร้างกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์เจ้าพระมหาธาตุของชุมชนบ้านธาตุและเทศบาลตำบลแสนสุข (2) เพื่อค้นหารูปแบบในการจัดการดูแลเจ้าพระมหาธาตุของชุมชนบ้านธาตุ และเทศบาลตำบลแสนสุข (3) เพื่อศึกษาความเป็นมาและบริบทของเจ้าพระมหาธาตุ (4) เพื่อส่งเสริมการทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการ ชาวบ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (5) เพื่อสร้างจิตสำนึกในการดูแลเจ้าพระมหาธาตุของชาวบ้านชุมชนบ้านธาตุ

รูปแบบการดูแลเจ้าพระมหาธาตุโดยชุมชนบ้านธาตุ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ การดูแลรักษาความสะอาด การจัดการดอกไม้ รูปเทียน การดูแลตู้บริจาค การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และการจัดให้มีมัคคุเทศก์น้อย

เทศบาลตำบลแสนสุขจัดการดูแลองค์เจ้าพระมหาธาตุ คือ การติดต่อสำนักงานกรมศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี เพื่อออกแบบและดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์องค์เจ้าพระมหาธาตุ การสนับสนุนงบประมาณในการบูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณองค์เจ้าพระมหาธาตุ การนำข้อมูลและประวัติความเป็นมาของเจ้าพระมหาธาตุบรรจุลงในแผ่นพับประชาสัมพันธ์เทศบาลตำบลแสนสุข และมอบหมายให้กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกองช่างเทศบาลตำบลแสนสุขเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลองค์เจ้าพระมหาธาตุ

ประวัติความเป็นมาของเจ้าพระมหาธาตุ เชื่อว่าสร้างในสมัยเดียวกับการสร้างพระธาตุพนม โดยมีโครงสร้างเดิมเป็นอิฐก้อนใหญ่ สีดำแดง ลักษณะคล้ายหินทราย ใกล้เคียงกับอิฐที่ใช้ก่อสร้างปราสาทขอม โดยมีความเชื่อว่าสองแนวทาง คือ (1) เจ้าพระมหาธาตุสร้างโดยพระยาขอม โดยพระยาขอมตั้งใจเดินทางไปร่วมสร้างพระธาตุพนม แต่ลูกของพระยาขอมป่วย ทำให้การเดินทางล่าช้าและหยุดพักบริเวณบ้านธาตุ ต่อมาลูกพระยาขอมได้เสียชีวิตลง ประกอบกับทราบข่าวว่าพระธาตุพนมได้สร้างเสร็จแล้ว ด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระยาขอมจึงได้สร้างองค์เจ้าพระมหาธาตุ โดยนำพระบรมสารีริกธาตุ และทรัพย์สมบัติที่ตั้งใจนำไปสร้างพระธาตุพนมบรรจุในองค์เจ้าพระมหาธาตุ (2) เจ้าพระมหาธาตุสร้างโดยคนขอม โดยคนขอมตั้งใจเดินทางไปร่วมสร้างพระธาตุพนม แต่เมื่อเดินทางถึงบริเวณบ้านธาตุ ได้ยินเสียงระฆังตีดังเป็นสัญญาณต่อกันมา เพื่อเป็นสัญญาณว่าพระธาตุพนมสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว คนขอมจึงตัดสินใจสร้างเจ้าพระมหาธาตุ โดยบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและของมีค่าไว้ในองค์เจ้าพระมหาธาตุ และฝังฝังไว้ ณ ทิศตะวันตกขององค์เจ้าพระมหาธาตุ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เทศบาลตำบลแสนสุข และชุมชนบ้านธาตุ โดยทั้งสามฝ่ายได้ร่วมมือกันเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ประวัติความเป็นมาของเจ้าพระมหาธาตุ การสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ การศึกษาฐาน การกำหนดรูปแบบในการบูรณะปฏิสังขรณ์ ตลอดจนการหารูปแบบการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านธาตุและเทศบาลตำบลแสนสุข ส่วนการดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์เจ้าพระมหาธาตุ ฯ ดำเนินการโดยสำนักงานกรมศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลแสนสุข

จากการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้ชาวชุมชนบ้านธาตุมีความตื่นตัว และให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน และประวัติความเป็นมาของเจ้าพระมหาธาตุมากขึ้น เหนือสิ่งอื่นใดชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในการเสียสละเวลา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการทำนุบำรุงเจ้าพระมหาธาตุ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

จากการดำเนินงาน มีข้อเสนอแนะต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดังนี้ (1) ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายนักวิชาการในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การทำวิจัยแบบ PAR ในกลุ่มนักวิชาการ และขยายไปสู่หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) ควรส่งเสริมการทำวิจัยในพื้นที่ที่ต้องการการพัฒนา โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ PAR นำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น (3) ควรส่งเสริมการวิจัยโดยบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ เพื่อตอบสนองการวิจัยให้เชื่อมโยงกับงานพัฒนาพื้นที่ในมิติที่หลากหลายทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม